

ÜNİVERSİTE, POLİTİKA VE ÖZERKLİK

Rona SEROZAN

Toplumda egemen güçler, çıkarları ve rasyonelleri gereği, Üniversiteyi, tarihi boyunca, koyu bir miskinlik ikliminin çepeçevre kuşattığı, politika sızdırmaz bir «fildişi kule» ye sürgün etmişler ve bilim adamlarını «çekapanık bilim» ideolojisi ile şartlandırarak, günün toplumsal - siyasal gelişmeleri karşısında nemegerekçi kılmuşlardır.

Ortaçağda, Batı toplumunun feodal alt yapısı üstünde biçimlenmiş «totaliter ve teokratik devlet» çerçevesi içinde, bilim adamı özerklikten yoksun bir devlet memuru, bir «müderris» idi. Feodal «kültür devleti» ne, feodalitenin ideolojisi ile örülmüş bir hiyerokratik - skolâstik «medrese» - «manastır» yuvasında, erdemli, ahlâklı, karakterli tarafsız «bürokrat» yığınları yetiştirirdi. Böylesi bir öğretim, elbette pratik - politik - kritik boyutlardan yoksun kalacaktı.

Burjuvazinin feodaliteyi bir devrim sonucu alaşağı edişinden sonra da Üniversitenin yapısında köklü bir dönüşüm gerçekleşmedi. Yalnız, yüksek öğretim yetkisi kapitalist üretim biçiminin rasyonellerine ve bireycilik ideolojisine uygun olarak, «sosyal devlet» anlayışının boy göstermesine değin devletten alınıp bireye bırakıldı. Gelgelelim, Üniversite, bu dönemde serbest yarışmacı, 'bırakınız yapalım'cı kapitalizmin oyun kurallarına uygun olarak ve devletin görev ve müdahale alanının asgariye indirilişine, kilisenin «lâiklik» sloganı ile kubbesi altına sokuluşuna paralel çizgide, «apolitik-tarafsız bilim» sloganı ile bir sırça köşke itildi; serbest yarışma pazarından, toplumdaki uzak tutuldu. Feodalite de «kültür devleti» ne idealist bürokrat yığınları yetiştirmiş olan yüksek okullar, kapitalizmde burjuvazinin serma-

ye pazarına robotlaşmış teknokratlar yetiştirmeye koyulacaktı. Bilimsel öğretimin ereği değişmemişti ; nesnel gerçeklikleri, bütünlükleri içerisinde ve değiştirilebilecekleri bilinciyle kavramaya, algılamaya yarayan gerçek bilimsel düşünceyi kazandırmak değil de, pazar için azamî mal üretimine yarayan bilgiyi vermektir tüm erek... Geçmişte olduğu gibi şimdi de, tarihin aktif, yaratıcı «öznel» yetiştirilecek yerde, tarihin pasif, çarpıtılmış «nesnel» «imâl» edilegeliyordu.

Almanya'da burjuvazi feodaliteyi devirmeyip onunla uzlaşınca, Üniversiteyi bir «devlet işi» olarak tekelinde alakoydu. Öte yandan Üniversiteyi, bir sınıflar arası denge unsuru olan «özerklik» ile donattı. Bu arada Üniversite üyeleri de özerkliği devletin siyasasına karışmanın bir «pazarlık bedeli» olarak kabullendiler. Devlet karşısındaki özerklik, son irdelemede, «politika karşısında özerklik» anlamına getirildi. Üstelik bu özerklik de kilise ayinini andıran feodalite artığı (binişli, takdisli) sınav şölenleri, akademik asalet ünvanları ve kürsü içi klerikal hiyerarşi ile, aslında bir «Ordinarius Profesörler özerkliği» eğrisine indirildi.

Nazi rejiminden kaçan Alman Yahudi Profesörlerin Türkiye'ye empoze ettikleri Üniversite modeli de, belli başlı çizgileriyle bu «bilimde içedönük, soluksuz Humboldt Üniversitesi» modeli olmuştur (1).

Üniversitenin, belirli tarihsel, sosyo-ekonomik koşullarla belirlenmiş bu yankısız, yurt gerçekliklerinden kopuk, halkla ilintisiz yapısı, son yıllarda uyanık öğrenci ve yetkin öğretici çevreleri tarafından bir hayli sarsılıyor.

Ne var ki sürdükleri «üretim anarşisi» ile halkımız için yıllar yılı en ağır yaşam koşullarından başkaca bir şeyler üretmemiş olan egemen çevreler kendi çıkarlarını sarsan bu soylu atılımı «aşırı uçlar anarşisi» olarak nitelemekteler. Öte yandan, oldum olası bilim dışı politika yapmış politikacılarımız da politika yapan öğrenci ve öğretici-

1) Etraflı bilgi için bk. STUBY, Disziplinierung der Wissenschaft, Frankfurt, 1970, sayfa 26 - 70 ; LEFEVRE, Rebellion der Studenten, Hamburg, 1968, sayfa 107 - 128.

cilere, özel olarak öğrenci derneklerine karşı «zehir tedbirler» tehdidini sıkımsaktalar.

Toplumumuzun bu tutucu takımlarına, egemen sınıflar ideolojisiyle şartlandırılmış bazı Üniversite üyeleri de yandaşlık etmekte. Hepsinin ortak istekleri, «huzur plânı» çerçevesinde billûrlaşmıştır: Ya Üniversitenin politikaya ve yurt sorunlarına açılmış pencereleri yeniden sımsıkı kapatılmalı, çanlarına ot tıkanmalı, ya da Üniversite kapıları temelli kapalı tutulmalıdır.

Üniversitelerimizdeki yapısal değişikliğin karşısına çıkan egemen güçlerin «politika dışı Üniversite» çarpık özleminin altı söyle bir kurcalandı mıydı üste çıkıveren çarpıcı gerçek şu oluyor: Yakın zamana değin «bilim için bilim» tuzağına ve politika dışına düşürülerek suya sabuna dokundurulmamış olan Üniversite, aslında baştan aşağı tutucu politika çirkefine bulaştırılmıştı. Sözgelisi: Yurttaş başına haftada 1 yumurtanın olsun düşmediği bir ülkede tavuğun mu yumurtadan, yoksa yumurtanın mı tavuktan çıktığını tartışma... 700.000 gecekonduyu, depreme dayanıksız varoşları göz ardına itip «soğuk hava tertibatı montajı» tekniği ile uğraşma... Sınıfsız trenden söz edercesine sınıfsız toplumdaki söz etme... Suçların yasal öğelerini belletip de gerçek sosyo-ekonomik kökenlerini kurcalamama... Ruhsa! hastalıkları ilâç sanayii burjuvazisinin haplarıyla uyuşturmayı öğretilip bu hastalıkların asıl belirleyicisi olan toplumsal bozukluğu, sapıklığı sergilememe... Tetracycline'in bireşiminden söz edip bu ilâca katılan «ekses doz» oranının yüksek tutulması yoluyla yürütülen sömürüye değinmeme...

Böylesi bir «belletmenlik» ile, toplumdaki sınıfsal egemenlik ilişkisinin egemen sınıf yararına saklandığı, değişmez-değiştirilemez gösterildiği ve bu örtbasçılık-sürgitçilik ile de basbayağı egemen sınıfın yanlısı bir politikanın dik âlâsının yapılagelmiş olduğu açıktır. Nasıl ki Üniversite eğilimini sermaye çevrelerinin gereksinme ve isteklerine uygun bir «meslek kursu» nun sığılığı içerisinde yürütüp eleştirel ve yaratıcı zekâdan yoksun, kurulu düzene bağımlanmış bürokrat-teknokrat yığınları «imali» nin bir som tutucu politika olduğu açık seçik ise. Şimdilerde «postayla eğitim» ve «özel yüksek meslek okulları»

önerileri ile de körüklenmek istenen bu çeşit bir «meslek ahmağı eğitimi» nin kurulu düzenden ve bu düzende egemen sınıftan yana bir katıksız «siyasal tercih» olduğunu kavramak için, mutlaka bir «bilim adamı» olmak gerekmez. «Siyasete alet» olma boş kaygısına kapılarak «egemen sınıfın mekanik aleti» oluvermiş Üniversite üyelerinin baştan aşağı tutucu politika ile sıvanmış bu «sınıfsal» öğretiminden (politikasızlık politikasından) parsayı toplayan, yalnız Üniversiteyi «politika dışılık» yalanı ile uyutagelmiş tutucu güçler olmuştur.

Üniversite öğrenci ve öğreticisinin önündeki tercihler bellidir ve salt ikilidir: Ya egemenlik altındaki kitlelerin yanlısı bir devrimci politika, ya da egemen çevrelerin yanlısı bir tutucu politika. Nasıl A ile B harflerinin ortası yoksa, politika üstü Üniversite öğretimi ve öğrenimi de yoktur. İdeolojileri bir çizelgeye vurup «ortada» veya «uçta» ideolojiden ya da bir spektroskoptan geçirip «koyu» veya «açık» renkli ideolojiden söz edenler ile tarafsız, politikasız Üniversite eğitiminden söz edenler arasında, toplumbilimin alfabesinden habersizlik açısından hiçbir fark yoktur.

«Politika ötesi Üniversite» masalının çocuksuluğu, çarpıklığı bu kadarla da kalmamaktadır. Bilimsel öğretimin ve öğrenimin siyasal bir bilinçle yapılmasına karşı dikilmek, doğrudan doğruya bilime karşı dikilmek anlamına da gelmektedir. Atomun parçalanışını «emperyalizm», ırklar teorisini faşizm ve emperyalizm, 1839 Tanzimat fermanını, 1838 kapitülasyonları, günümüzdeki anayasa değiştirme girişimlerini 1961'lerin küçük burjuvazisinin çıkarları ve rasyonelleri ile 1971'lerin büyük burjuvazisinin çıkarları ve rasyonelleri arasındaki uyumsuzluk «siyasal olguları»ndan soyutlayarak irdelemek, bugün ancak diyalektiğin çok boyutluluğundan yoksun, tek boyutlu metafizik kafalara özgü, çağ ve bilim dışı bir tavidir. Ülkemizdeki deprem ve kolera doğal felâketlerini yatırımlarda önceliği depreme dayanıklı konut yapımı ve çevre sağlığına yöneltecek yerde, «kurtak» çı, «sar-kapla» cı ve «kap-kaç» çı burjuvazinin kredi musluğuna akıtmış «siyasal felâket» olgusundan soyutlayan bir «politika üstü bilimci» ye ancak bilim altına düşmüş simyagerler arasında yer verilebilir.

Bilim insanın doğa ve insan karşısında özgür ve onurlu kılınmasını amaç bilir. İmdi, fiziksel ve ruhsal yapısı, kendisini çevreleyen top-

lumsal koşullarca biçimlenen «insan» ın özüne kavuşma, onurlulaşma ve yaşanması bir dünya kurma atılımlarına ayak bağı oluşturduğu ölçüde, toplumda kişiyi çevreleyen maddî ve manevî yaşam koşullarını değiştirme amacıyla «siyasal» eylemde bulunma, her bilim adamının baş ödevi olmak gerekir. Salt «bilim için bilim» ile uğraşma, «teşhis» le yetinip «tedavi» yi boşlamadır. Deprem ve kolerayı «yenecek» yerde, metafiziğin kısır kurguları içerisinde bu doğal felâketleri habire «yorumlamakla» yetinmiş kişi, bilimi amacından saptırmış, bilimin özünü boşaltmış olur.

Bilimin bir dolaysız «üretim gücü» ne dönüştüğü, toplumun tüm maddî ve mânevî yaşamının bilimselleştirildiği, «teknokrasi», «plân», «program» kavramlarının yankılandığı bir dönemde ve ülkede, Üniversite öğretiminin toplumsal ve siyasal bir bilinçle bütünleştirilmesi, açık bir tutarsızlık da. (2) Ekonomik iktidarın, bilimi «kalkınma programı» dışında, ayrıca kendi «kâr», hattâ «toplu insan kıymı» emeli uğruna seferber ettiği bir çağda üstelik t e h l i k e l i bir tutarsızlıktır bu. İnsanlık yararına bilimsel bulguların sermayecinin kasasında patent olarak dondurulmasına, ya da harp sanayiinde seferber edilmesine karşı pasif ve içedönük kalan, bir siyasal tavır almayan duyarsız Üniversite üyesi, hem kişiliğini, hem de bilimin ve Üniversitenin özerkliğini yabancı güçlere «teslim» etmiş olur.

2) Ünlü burjuva toplumbilimcisi WEBER bile, «Wirtschaft und Gesellschaft» adlı yapıtının 575 inci sayfasında, kapitalizmde üretim araçları ile üretim güçleri arasındaki bağın kopuşunu (yabancılaşmayı) Üniversitede de gözlüyor. WEBER'e göre bilim adamları da aynen işçiler gibi üretim araçlarından ayrılmışlardır.

Bilimin tekelci burjuvazi - harp sanayii koalisyonunca nasıl kötüye kullanıldığı, millî savunma - siyasa - sanayi - bilim - savaş arasında ne denli dehşetli bir eşleşmenin, bir zırmaş - dolaşın gerçekleştiği açık seçik ortadadır. A.B.D.'nde tekelci burjuvazi - Pentagon koalisyonu, yalnız 1970 yılında Üniversiteleri 450 milyon dolarlık bilimsel araştırmalara sevketmiştir. Bu ülkede bilim giderlerinin üçte ikisi, silâh sanayiinin gereksinmelerine ayrılmıştır. Öteki kapitalist ülkelerde de durum farksızdır. Örneğin Federal Almanya'da finans - kapital, Üniversite'ere 1950 - 1970 arasında 7 milyar mark akıtmıştır. Ülkemizde de bazı bankaların, holdinglerin, sigorta şirketlerinin basından sonra Üniversitelerle de kurdukları üstü açık organik bağlantı yanında, tekelci burjuvazinin üstü kapalı yollardan Üniversitelerimize, enstitülerimize çöreklenişinin örnekleri gözler önünde, beslenen niyetleri de gündemdedir.

Brecht, ünlü bilgin Galile'nin vicdan ezikliğini ne de çarpıcı bir biçimde dile getirir: «Bilgimi, toplumda egemen güçlere, kendi çıkarlarına uygun olarak kullanmaları, kullanmamaları, hattâ kötüye kullanmaları için sundum. Böyle bir davranışla mesleğime ihanet etmiş oldum. Benim yapmış olduğumu yapan bir insanın bilim adamları arasında yeri olmamak gerekir.»

Ya atom bilgini Joan Hilton'un şu itirafı: «Nagasaki üzerine atılan ilk bombaya ellerimle dokundum. Derin bir suçluluk duygusu içindeyim. İnsanlığa karşı bir cinayetin hazırlanışında bir rol oynamış olmaktan utanç duyuyorum. Nasıl oldu da bu görevi yerine getirmeyi kabul ettim. Şunun için: Bilim için bilim yanlış felsefesine kapılmıştım. Bu felsefe, çağdaş bilimin zehiridir. Bilimi yaşamdan ve insandan ayırmak demek olan bu yanlış yüzündendir ki, savaş sırasında atom bombası yapımında çalışmaya sürüklendim. Bilgin olarak, kendimizi salt bilime vermemiz gerektiğini ve geriye kalanın da devlet adamlarının işi olduğunu düşünüyorduk. Fildişi kulemden çıkabilmek ve salt bilim olmadığını, bilimin ancak insanlığın çıkarlarına yararlı olduğu ölçüde bir anlam taşıdığını kavrayabilmek için Hiroşima ve Nagasaki bombardımanları faciasının gerekli olduğunu söylemeye utaniyorum. Şimdi tüm bilginlere sesleniyorum: Ne yaptığınızı iyi düşününüz!»!

Birinci sömestr öğrencisinden Rektörüne varıncaya dek tüm Üniversite üyeleri, «toplum içerisinde» ve «toplum için» vardılar. Onların birtakım soyut kavram, denklem ve formül spekülasyonlarının, dogmatik şemaların dar kalıpları arasına sıkışmaları, geri bırakılmış halkımıza bağışlanmaz bir ihanettir. Nüfusunun yarıdan fazlasının çömleğine yılda ortalama 750 liracık düşen bir ülkede, yüzbinlerce liraya malolan her bir öğrenci ve öğreticinin yurttaşlarına karşı sorumluluğu ağırdır. Bilimsel öğretim ve öğrenimi, yazgısını kâr ve pay kuponlarına bağlamış yurttaşının insanca yaşama düzeyine çıkartılması amacına yöneltmesi, bu uğurda «siyasal savaş» vermesi, onun asgarî bir ahlâk borcudur.

Düne değin, politikayla yalnızca politikacının uğraşması gerektiğine ilişkin bir kanı vardı. Politika politikacının, bencil bireyin günü-

birlik çıkarları ise bireyin işiydi. Bugün artık toplum politikanın içindedir; eğer daha değilse, içinde olmalıdır. «Homo economicus», «homo politicus» la eşleştirelmelidir.

Burjuvazinin tarihsel rasyonelleriyle kayıtlı «(siyasal) devlet- (özel) toplum» ikiliği toplum tarihinin dinamiği ve bu arada Anayasa demir atmış «sosyal (toplumsal) devlet ve «çoğulcu demokrasi» ilkeleri ile çoktan aşılmıştır. Politikanın devletin tekelinden çıkarılışı, tüm toplumsal güçlerin siyasal iktidara ağırlıklarını koymaları, özgürlükçü - evrimci bir demokrasinin güvencesi olarak kabul edilmiştir. Demokrasi bir «siyasal devlet ve seçim biçimi» değil, bir «toplumsal demokratlaşma süreci» dir artık. Partilerin, sendikaların, derneklerin, basın ve TRT'nin yetersiz ağırlıklar taşıdığı bir ülkede ise, işbu sürecin öncü-çekici gücü, hiç kuşku yoktur ki öğrencisi ve öğreticisi ile «Üniversite» olmak gerekir. İmdi Üniversite, siyasal iktidara elbette ağırlığını koyacak, yurdun genel siyasal karar mekanizmasını etkileyecek, «parlamento dışı muhalefet» i oluşturacaktır.

★

Böylesine bir soylu «uyanış» ve «sahneye çıkış» için, herşeyden önce «Üniversite özerkliği» kavramı, diyalektik yorum boyutları ile zenginleştirilmelidir. Günümüzde «Üniversite özerkliği», salt siyasal iktidara karşı ve salt kürsü başkanlarına özgü göstermelik bir özerklik eğrisinde tutulmaktadır. Oysa ki gerçek bir Üniversite özerkliği, her Üniversite üyesini tüm egemen çevrelere ve bu arada Üniversitenin kendi bünyesi içindeki egemen tabakalara karşı koruyan bir özerklik anlamına yüceltilmelidir. Öyle ki, her Üniversite üyesi, yalnız kendi iradesinden gelen buyruğa göre davranabilsin; araştırmasının ve öğretiminin konusunu ve yöntemini kendi başına saptayabilsin; görüşlerinden ötürü hiçbir güç tarafından bir ayrıcalığa kavuşturulmasın ya da zarara uğratılmasın. Böyle bir «özerklik kalkanı» ancak şu araçlarla çelikleştirilebilecektir: Bilimin niteliği ile asla bağdaştırılamaz, feodalite kalıntısı kürsü hiyerarşisinin ve (kişiyi adamakıllı yabancılaştıran anlamsız fetişlerden ibaret) akademik «asalet» ünvanlarının kaldırılması... Öğrencilerin ve asistanların öğretim üyeleri ile eşit ağırlıklarda oy hakkı sahibi olarak Üniversite yönetimine katılmaları... Ders programlarının kökten değiştirilerek dogmatik meslek dersleri yerine toplumbilim derslerine ağırlık verilmesi... Üniversite öğretim üyelerini yabancılaştıran, kurulu düzene bağımlı kılan Üniversite dışında çalışma serbestliğinin kaldırılarak

de'iksiz bir tam gün çalışma ilkesinin kabulü... Öğretim üyeliğini halk çocukları için olanaksız kılmış tüm maddî koşulların (asistanlığa girişte yabancı dil sınavını başarma koşulunun ve maaş düşüklüğü-nün) giderilmesi... (3)

S o n u ç : İnsanlık bugüne değin, Üniversite üyelerinin politika dışı, toplumdan kopuk ve soyut «bilim için bilim» saplantısını, savaş, ölüm, hastalık, yoksulluk, bilgisizlik, kölelik, sömürü ve onursuzluk ile yüklü pek pahalı bir fatura ile ödemiştir.

3) Anayasamızın 120 inci maddesinin öğrencilerin ve öğretim üyesi yardımcılarının Üniversite yönetimine katılmalarına, karar yetkisi ile donatılmalarına engel olduğunu öne süren dogmatik kavramı hukukçularının metafizik görüşleri bilim dışıdır, çağ dışıdır. Anayasanın 120 inci maddesi öğrencilerin ve öğretim üyesi yardımcılarının Üniversitenin yönetimine ve karar sürecine katılmalarına engel olmak şöyle dursun, böyle bir katılmayı kesinlikle zorunlu kılmaktadır.

a) «Üniversite özerkliği», Üniversiteyi bilim sürecine yabancı her çeşit dışı gücün dolaysız ya da dolaylı etkisine, baskısına, müdahalesine karşı korumak için vardır. (Netekim Anayasa Mahkemesi de, Özel Yüksek Okulların Anayasaya aykırı kuruluşları olduğunu saptadığı kararında aynen şöyle demektedir: Anayasamızın 120 inci maddesi «... toplumdaki çeşitli kümelerin toplum açısından önemli alanlardaki yüksek öğretimi etkilemesini..., bir takım yarar veya düşünce topluluklarının kendi çıkarlarına uygun... bir yüksek eğitim ve öğretim vermelerini önlemek..., üniversite çalışmalarını öğretim ve eğitimi her türlü dış etkiden uzak bir ortam içinde sürdürmek... için ön görmüştür.» (Bk. 26.III.1971 tarihli ve 13790 sayılı Resmî Gazete'de sayfa 4). Bu «özerklik zarfı» nı ise, ancak herhangi bir sınıfsal çıkarı bulunmayan uyanık Üniversite öğrenci kesiminin ve genç asistanların oluşturacağı bir potansiyelin en yetkin biçimde çelikleştirebileceği kuşkusuzdur.

b) Bilim, salt bir başına yürütülen bir araştırma ve kavrama süreci değildir. Bir diyalog, bir eleştiri, bir senteze ulaşma sürecidir. Bilim sürecine tüm Üniversite üyeleri ve bu arada (muhatap, eleştirilen ve sentezli oluşturucu antitezin açıklayıcısı olarak) öğrenciler de katılırlar. Bilime katılan öğrenci ise elbette bilim yuvasının yönetimine de katılacaktır.

c) Anayasamızın «sosyal devlet» ve «eşitlik» ilkeleriyle yeni boyutlar kazanmış olan «demokrasi» kavramı artık bir siyasal «devlet ve seçim biçimi» anlamını taşımakla kalmaz; demokrasi, bugün toplumun tüm kesimlerinin demokratlaşması, demokratlaştırılması sürecidir. Böyle olunca, Üniversite'de de böyle bir demokratlaşmaya gitmek, herşeyden önce bir Anayasa buyruğudur.

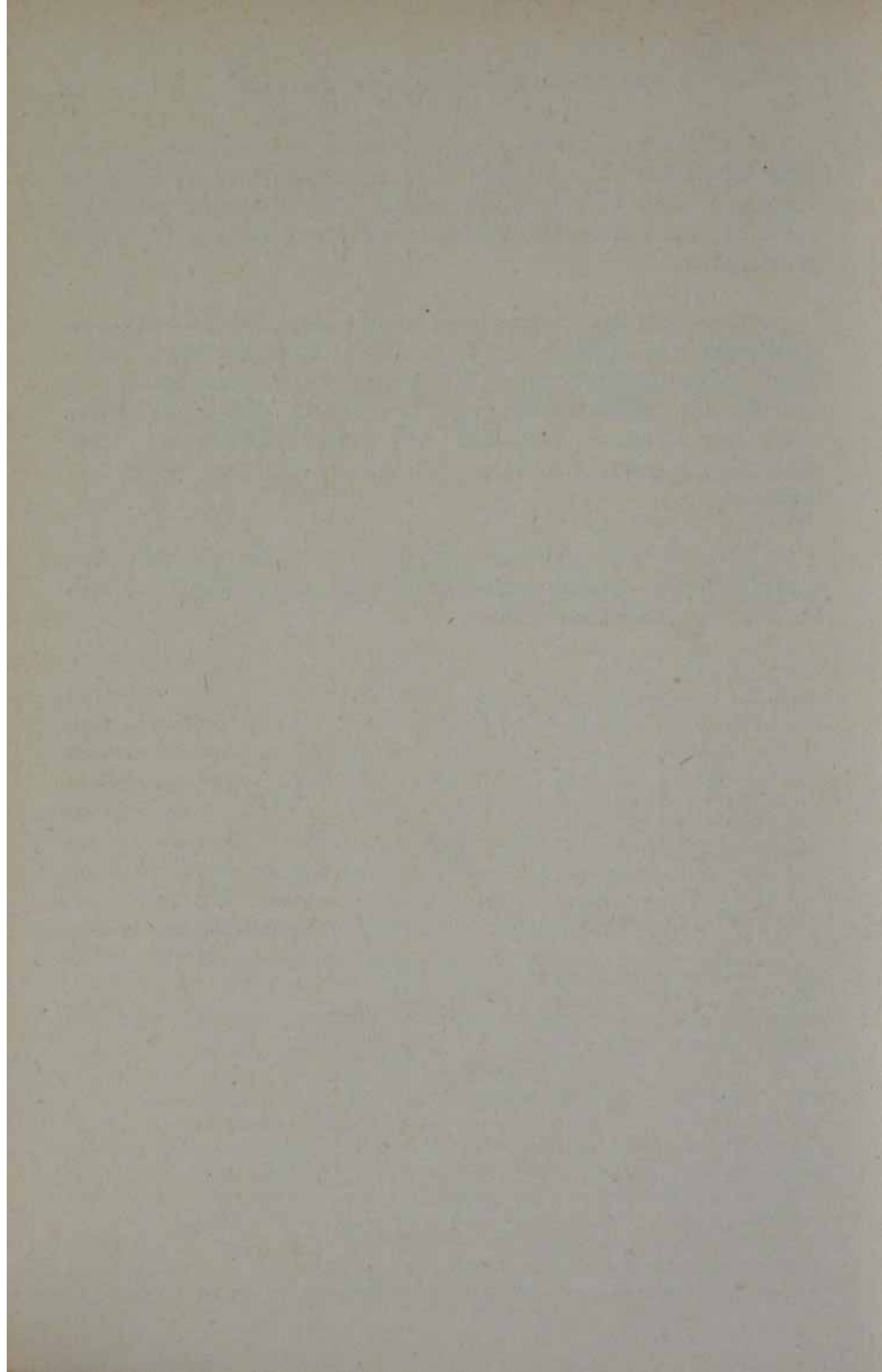
ç) Anayasamızın «demokrasi», «sosyal devlet» ve «eşitlik» ilkeleri, bir toplumda korunmaya muhtaç «ast»ların güçlendirilmesini erekseller, buyurur. İmdi Üniversitenin korunmaya en fazla muhtaç kesimi olan öğrenci ve asistan kesimleri de yönetimde söz sahibi kılınmakla güçlendirilmelidirler.

Nasıl insanı doğa karşısında özgür ve onurlu kılabilmek için önce kilise öğretisinin hacri altından sıyrılmak gerekmişse, insanın insan karşısında özgür ve onurlu kılınabilmesi için de egemen sınıfların «politika üstü Üniversite» aldatmacasının hacri altından sıyrılmak gerekecektir.

İnsanı özgürlüğe götüren bilgi, doğal-ruhsal-toplumsal tüm «zorunluluklar»ı ve «yabancılaşmalar»ı, bunların yenilebilirliği, aşılabilirliği, değiştirilebilirliği bilinciyle kavrayan ve bu kavrayışın doğrultusunda, aktif-pratik-kritik-politik tavırlar alan «bilim» dir. Yoksa insanı «zorunluluklar» karşısında pasif, «mütevekkil», boynu bükük, diz'eri üstüne çökük bir «köle» kılmış olan metafizik «bilgicilik» değil...

Siyasal boyutlu, pratik-kritik-politik, özlü ve özgür bir bilim ise, ancak iç yapısı eksiksiz demokratlaştırılmış bir gerçekten «özerk» Üniversite'de söz konusu olabilir.

ANAYASA VE SIKI YÖNETİM YASASI

Rona SEROZAN

3832 sayılı ve 1940 tarihli «Örfi idare kanunu», 1924 Anayasasının «çeyrek demokrasi» anlayışı sırasında ve tek parti döneminde çıkarılmış bir yasa idi. Doğaldır ki, bu 31 yıllık yasa, 1961 Anayasası ile ve 1940'dan bu yana, tarihin ileriye itici diyalektiğinde evrilmiş toplumumuzun gerçeklikleri ile bağdaşmaz duruma düşecekti. Nettekim işte bu «gerçek» ile, 15 Mayıs 1971'de yeni bir sıkı yönetim yasası yürürlüğe sokulmuş bulunuyor. Ne var ki 1961 Anayasasıyla karşılaştırıldığı zaman, özgürlükler katalogu ve demokratik hukuk devleti anlayışı açısından pek kısır kalan 1924 Anayasası çizgisinde ve tek parti döneminde çıkarılmış olan «Örfi İdare Kanunu» na oranla daha özgürlükçü, daha demokratik bir sıkı yönetim yasası umanlar, belediklerini bulamamışlar, gerçek bir düşbozumuna uğramışlardır. Gelen yasa, giden yasanın çok gerisindedir; gerekçesiyle çelişki içerisindedir.

Sıkı yönetim rejimi, olağanüstü zamanlara özgü, geçici bir rejimdir; bir «demokratik hukuk devleti rejimi» dir. Açılışı, uygulanışı ve kapanışı da Anayasaya bağlıdır. Nettekim totaliter-otoriter yönetim-

lerde «sıkı yönetim rejimi» nden söz edilmez. Bu rejimlerde, bütün zamanlar için geçerli «keyfilik yönetimi», bir özel, geçici «sıkı yönetim rejimi» ni zaten anlamsız gereksiz kılar.

İmdi, her sıkı yönetim rejiminin demokratik hukuk devletinin şu temel ilkelerine sıkı sıkıya bağlılığından da kuşku edilemez:

- 1) Temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmazlık ilkesi,
- 2) Güvenin korunması ilkesi
- 3) Tabii yargı yolu,

1) **Temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmazlık ilkesi :**
Anayasanın 11 nci maddesine göre, hiçbir yasa «millî güvenliği koruma» amacıyla bile olsa, bir hakkın ve özgürlüğün özüne dokunamaz. Demokratik hukuk devletinin «tabu» su olan «temel hakların özüne dokunulmazlık ilkesi» nin «millî güvenliği koruma» yı amaç bilen sıkı yönetim rejimlerinde de geçerli bulunacağı, Anayasanın 11 inci maddesinin saltık, çekincesiz deyişinde hiç tereddüde yer bırakmayacak biçimde dile gelmiş bulunmaktadır.

Anayasanın sıkı yönetime değgin 124 üncü maddesinde de özgürlüklerin «kaldırılması» ndan değil, fakat salt «kayıtlanması» ndan veya «durdurulması» ndan söz edilmekle, 11 inci madde, sıkı yönetimi gerektiren durumlarda da saklı tutulmuştur. (1)

Her sıkı yönetim rejiminde işlerliği tartışmasız olan «temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmazlık ilkesi», somut plânda, «alınacak tedbirlerde ölçülülüğün, amaç-araç uygunluğunun gözetilmesi» anlamına gelir. Kökü «maddî anlamda hukuk devleti ilkesi» ne dek uzanan «ölçülülük kuralı» çerçevesinde, toplum için söz konusu somut ve güncel bir tehlikenin önünü alabilmek için daha hafif tedbirler yeterli iken, bu tedbirlere başvurulmaksızın doğrudan doğruya, kestirme yoldan daha ağır ve radikal tedbirlere, «son çare» lere başvurulamaz. (2)

1) Bk. SOYSAL, Anayasaya Giriş, Ankara, 1968, sayfa 181 i.s. ; KAPANI, Kamu Hürriyetleri, Ankara, 1970, sayfa 214.

2) Bk. Alman Federal Anayasa Mahkemesi, MDR 1964, 385 ; BVerfGE 11, 117 ; MAUNZ, Deutsches Staatsrecht, München, 1970. § 15 I 2 ; HESSE, Grundzüge des Verfassungsrechts, Karlsruhe, 1969, sayfa 133.

İmdi, sıkı yönetim ile güdülen «millî, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti için başgöstermiş tehlikeyi önleme amacı» na ulaşabilmek için olağan rejimin mevcut hukuksal olanakları yeterli iken, bunlara hiç değer vermeksizin doğrudan daha ağır ve radikal tedbirlere başvurmak ve olağanüstü tedbirlerde bir şartlı kademelendirmeye, hafiften ağıra doğru bir derecelendirmeye gitmemek, genel olarak, Anayasanın 2 nci maddesinde cisimlenmiş «hukuk devleti ilkesi» ne, özel olarak da Anayasanın 11 inci maddesinde cisimlenmiş «temel hakların özüne dokunulmazlık ilkesi» ne aykırı düşer. (3)

Gelgelelim, yeni sıkı yönetim yasasının 3 üncü maddesinde sıkı yönetim komutanlığının alabileceği tedbirlerin dökümü yapılırken, bu tedbirlerin alınmasındaki zorunluluk, kaçınılmazlık, çaresizlik, ön şartların belirtilmesine boşverilmiş, hiçbir nesnel (objektif) şart ön görülmeyerek, tedbirlerin yürütülmesi, komutanlığın öznel takdirine, keyfine terkedilmiştir. Yasanın 3 üncü maddesi alabildiğine geniş ve ölçüsü kaçırılmış bir «tedbir ve yetki katalogu» ile, «ölçülülük» ilkesine değil, fakat «ölçsüzlük» ilkesizliğine uygun düşmektedir. Nettekim bu maddenin birkaç haftalık uygulanma denemesi, bu teşhis açıkça doğrulamaktadır.

Örneğin kitle iletişiminin sansürü tedbiri, daha hafif ön-tedbirler denemeksizin olanaklı görülmüştür. Sansürün ötesinde, tüm kitle iletişim araçlarını «kullanabilme» (!?) gibi son kertede ağır ve tehlikeli bir yetki de «hizmetin gerektirmesi» gibi takdire ve kötüye kullanılmaya alabildiğine açık bir (sözde) «şart» a bağlanmıştır. Oysa ki, böyle, bir yetki ancak bir savaş seferberliği sırasında olanaklı görülmeliydi. Bunun gibi, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ve dernek çalışmalarını da kademeli bir kayıtlamaya bağlı tutulmamış, kayıtsız-şartsız ve en kesin, en ağır biçimde yasaklanma tehdidi karşısında bırakılmıştır. Hele, anayasal özgürlükler açısından çok ağır sonuçları beraberinde getiren tedbirlerin uygulanmasında (istisnasız) hiçbir haldede yargıç kararına gereksinme görülmemiş bulunulması, aramada ve zaptta ceza yargılama yasasının «teminat kuralları» nın boşlanıp, örneğin sivil tanıkların hazır bulunması şartına hiç yer verilmemesi, «vur denen yerde öldürme» yetkisini içerebilecek ölçsüzlüğün doruğuna çıkmaktadır. Yasanın 4 üncü maddesinde, silâh kullanma

3) Bk. HESSE, Juristenzeitung 1960, sayfa 105-107; Grundzüge des Verfassungsrechts, sayfa 264 ve 275.

yetkisi, Anayasanın bir külliyat boyu gerisinde kalmış olan 1938 tarihli ve faşist kimlikli «Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu» nun yetersiz ön-şartlarına bağlı tutulurken, bu ölçsüzlük artık insan canına da çevrilmiştir.

Yine ölçülülük ve amaç-araç uygunluğu ilkesi doğrultusunda, tüm sıkı yönetim tedbirleri, demokratik, özgürlükçü anayasal düzenin yerinden ve en kısa zamanda kurulması amacına yönelik olmalıdır. Bu temel amacın haklı göstermediği tüm hukuksal araçlar, «amaç-araç uygunluğu» ilkesine ve dolayısıyla «temel hakların özüne dokunulmazlık» ilkesine ters düşerler. (4)

Cysaki yeni sıkı yönetim yasasında 3 üncü madde matbaa kapatma yetkisi tanımakla; 15 inci madde Mussolini'nin Adalet Bakanı Rocco'nun «fikir suçları» nı sıkı yönetim suçunun çerçevesi içine almakla, 23 üncü madde sıkı yönetim mahkemelerini sıkı yönetim sona erdikten sonra da yetkili tutmakla; 17 nci madde hapis cezalarının asla para cezalarına çevrilemeyeceğini belirtmekle; 15 inci madde de 30 günlük bir göz altına alma süresi ön görmekle, yasayı anayasal düzeni iade amacına götürececek bir araç olmaktan çıkarmışlardır.

30 günlük göz altında tutma süresi, komisyonda ve Genel kurulda bir takım maddî olanaksızlıklara dayanılarak savunulmuştur. Bu, insanı irkiiten, tüylerini diken diken eden bir «şeytan avukatlığı» dir. Kalabalık bir sanık topluluğunun 24 saat içinde yargıç önüne çıkarılması anayasal şartını gerçekleştirmekten aciz bir devletin, bu aczinin bedelini bireye ödetmesi nasıl düşünülebilir; buna akıl ermez. Sanığın 24 saat içinde yargıç önüne çıkarılmasını olanaklı kılacak maddî koşulları hazırlayamamış bir devletin bireyi 24 saatten fazla göz altında tutabileceğini öne sürebilmek demek, yarın - öbür gün yeterli hapisane kuramamış devletin mahkûmları öldürebileceğini öne sürebilmek demektir. Uslamlamada salt bir nicelik farkı vardır, ama öz farksızdır.

Göz altına almada kişiyle ilgili hiçbir özgürlük güvencesine değinilmemiş bulunmasından da anlaşılın şudur ki, yeni yasada «göz al-

4) Bk. KAPANI, sayfa 217; HESSE, Juristenzeitung 1960, sayfa 106; Grundzüge des Verfassungsrechts, sayfa 264; FORSTHOFF, Handwörterbuch der Sozialwissenschaften Bd. I sayfa 217.

tına a'na kurumu», sağlıklı bir yargılamayı gerçekleştirmek üzere, suç kanıtlarının karartılması veya suçunun kaçmasını önlemek amacıyla güden bir «muhakeme tedbiri» olmaktan çıkarılmıştır. Göz altına alma, yeni yasada, bir «muhakeme tedbiri kurumu» ndan, sorgusuz-yargısız «hürriyeti bağlayıcı ceza» dehşet kuralına dönüştürülmüştür. İnsan onurunu, insan özgürlüğünü, kişi güvenliğini odak noktası kabul etmiş olan Anayasa, ayaklar altındadır. (5)

Amaç-araç uygunluğu ilkesinin uyulmasını zorunlu kıldığı bir buyruk da, Anayasada sayılan sıkı yönetim nedenlerinin birbirlerinden farklı özellikleri karşısında, tüm sıkı yönetim nedenlerine yaygın toptan-genel bir «tedbirler manzumesi» ne yer verilmemesi ve her bir özel neden için, söz konusu nedenin özellikleriyle uyumlu, değişik-perakende - özel tedbirlerin gösterilmesidir. (6) Oysaki yeni sıkı yönetim yasası, savaşta da, ayaklanmada da, ayaklanma olasılığının belirlenmesinde de aynı tedbirlerin uygulanmasını ön görmüştür. Örneğin bir «anti-lâik kalkışma» (!?) olasılığına karşı da grev yasağı konabilecektir. (!?)

2) **Güvenin korunması ilkesi** : Demokratik hukuk devleti ilkesinden ve suçta, cezada kanunluk ilkesinden (Anayasanın 2 nci ve 33 üncü maddelerinden) çıkarsanan bu ilke çerçevesinde, kişi özgürlüğünü kısıtlayıcı tüm yetkilerin, suç sayılan eylemlerin yurttaşlar tarafından önceden kestirilebilecek bir biçimde açıklıkla, seçiklikle, köşeli bir anlatımla önceden belirtilmesi; hiçbir esnek, geniş, yuvarlak tedbir, yetki, suç ve ceza kuralına yer verilmemesi gerekir. (7)

Gelgelelim yeni yasada olağanüstü tedbirlerin, özellikle 3 üncü maddedeki suçların çerçevesi alabildiğine geniş ve esnek tutulmuş, 13 üncü maddeye sıkı yönetim mahkemelerinin bakmakta olduğu suçlarla «irtibatlı bulunan» suç'lar ve «sıkı yönetim ilânına sebep olan eylemler» dipsiz fıçıları oturtulmuş, 16 ncı maddede de «kötü amaçlara (!?) dayanan haber yayma ve nakletme» suç sayılmış ve şu kadar

5) Krs. BAUMANN, Probleme der Untersuchungshaft, «Wie frei ist unsere Justiz», München, 1969, sayfa 149 - 166 ; KLUG, Rechtsstaatswidrige Vorbeugehaft, aynı kitapta sayfa 167 - 171.

6) Bk. HESSE, Grundzüge des Verfassungsrechts, sayfa 275 ; MAUNZ, Deutsches Staatsrecht, § 20 V.

7) Bk. MAUNZ, § 10 II 3 e, ve § 20 V.

aydan başlayacak ya da şu kadar aydan az olmayacak «tavansız cezalar» (!?) ön görülmüştür.

3) **Tabii yargı yolu:** Anayasanın 32 nci maddesine göre, hiç kimse, tabii yargıcından başka bir yargı merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi tabii yargıcından başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü yargı merci'leri kurulamaz.

«Askerî mahkemelerin sıkı yönetim halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir» diyen Anayasanın 138 nci maddesi, tabii yargı yolunu çimentolaştıran 32 nci maddeyi değiştirmemekte salt doğrulamaktadır. 138 nci madde çerçevesinde çıkarılacak «yetki kanunu» maddî anlamda «kanun» un «kesinlik, genellik, geçmişe işlemezlilik» şartlarına uygun olacaktır. Yeni sıkı yönetim yasasının 13 üncü maddesine göre ise, «sıkı yönetim ilânına sebep olan eylemler veya sıkı yönetim askerî mahkemelerinin bakmakta olduğu suçlara bağlı suçlar, sıkı yönetim bölgesi dışında (!?) veya sıkı yönetim ilânından önce (!?) işlenmiş olsalar dahi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemelerince yargılanırlar.» Bu hüküm hiç kimsenin bir suçu işledikten sonra kurulacak özel-olağanüstü bir mahkemede yargılanamayacağını belirten tabii yargı yolundan apaçık bir sapıştır. Bir «biçimsel (şekli) kanun» hükmüdür ama 138 nci maddenin ön gördüğü «maddî kanun» hükmü asla değildir.

Yeni sıkı yönetim yasası, sıkı yönetim rejimini, yalnız 1961 Anayasasının ve 31 yılda hızla ve birkaç yasa boyu değişmiş toplumsal koşulların ileri çerçevesine oturtma iddiası ile değil, fakat aynı zamanda çağdaş hukuk ve siyasa biliminin çizdiği doğrultuya da getirme iddiası ile ortaya çıkarılmıştır. Gel gör ki, sunulan yasa, bu iddiaya da ters düşmüş ve çağdaş bilim anlayışının demokrasi tablosuna da yan çizmiştir.

Günümüzün, özellikle geri bıraktırlmış ülkeler bakımından geçerli demokrasi anlayışı çerçevesinde, bir toplum, kendi geleceği hakkında serbestçe karar verebileceği, evrime açık bir çoğulculuk, bir halk oyu oluşturma, geliştirme ve siyasal iktidara seçim dışı yollardan da

ağırlığını katma ortamı içinde yaşamalı, serpilmelidir. Kısacası: Demokrasi, toplumsal güçlerin çelişme ve gelişmelerine alabildiğine açık bir dinamik «süreç» olmalıdır; yoksa bir statik «seçim biçimi» değil.

Böyle bir demokrasiye lâayık görülmeyecek hiçbir insan topluluğu yoktur. Halklar, güdülen sürüler değillerdir. Halkın neyi hak ettiğini, neye lâayık olduğunu, kitleler için neyin yararlı, neyin doğru olduğunu toplum tarihinin şaşmaz evrim yasası doğrultusunda, kitlelerin kendileri belirlerler, yoksa kitleleri yöneten azınlıklar değil! Eğer birtakım görüşler devletin temellerini sarsabilecek bir etkinliğe ulaşmışsa, görüşlerde değil fakat o devletin temellerinde bir çürüklük var demektir. Kargaşa, toplumların benimseyegeldiği bir «ge'enek» değildir çünkü. Bir toplumda kargaşa ve bunalım iktidarda bulunan egemen güçlerin iktidar nöbetini artık toplumun başka güçlerine devretme gününün gelip çatıldığını gösterir.

Sıkı yönetim yasasının temelinde ise, kan dolaşımı kesilmiş, «mezarlık huzuru» na yatırılmış bir «anti-demokrasi» iskeletinin katılığı, durukluğu, renksizliği ve soğukluğu sıratmaktadır.

Çağdaş hukuk ve siyasa biliminin verilerine ters düşen bu anlayışın en belirgin, en çarpıcı örneği, sıkı yönetim yasasını Mec'ise sunmuş olan hükümetin başbakanının, Anayasa değişikliği için sıkı yönetim rejiminin kalkmasını beklemeyi önerenlere verdiği cevaptır: «Yürürlükteki sıkı yönetim rejimi, Anayasa değişikliğine karşı bir bilimsel tavır almaya engel değildir. Tüm gazete sütunları bilimsel eleştirilere açıktır.»

Bu cevabın anlamı şudur: Giderek serpilmiş emekçi güçlerin, kendileri için daha güzel bir yarını hazırlayıcı biricik olanakları, biricik araçları olan anayasal hak ve özgürlükleri kısıtlayan bir «sıkı yönetimsel Anayasa» konusunda iki buçuk aydının, iki buçuk aydın tarafından okunacak yazıları yeterli bir «halk oyu göstergesi» dir! Emekçi güçlerden yana baskı grupları (sendikalar, dernekler, üniversiteler) ve bu baskı gruplarının bildiri, toplanma, gösteri yürüyüşü ve toplu direnme hareketleri boşlanabilecektir. Kitle iletişim araçlarının sansür edilebileceği; hattâ bu araçlardan, banka soygunu ve adam kaçırma türünden olayları sosyo-ekonomsal bunalımın gerçek nedenleri imişcesine sunma yolunda «yararlanılabileceği» (Sıkı yönetim yasası madde 3) bir ortamda, doğrudan doğruya emekçi kitleleri ilgi-

lendiren bir Anayasa değişikliği gerçekleştirilebilecektir. (!?) Devletin kamu oyununun serbestçe oluşumunu köstekleyici kayıtlamalar koyma yasağını (Anayasa 26) iğdiş edebileceği, gerçekleri çarpıtabileceği, beyinleri yıkayabileceği bir «monolog» ortamda Anayasa değişikliği oldu-bittiye getirilebilecektir.

Sıkı yönetim yasasına damgasını vuran demokrasi (halk iktidarı) (!?) anlayışı da işte budur!

İnsan onuruna çağdaş olağanüstü rejim ve demokrasi anlayışlarına ve gelişen toplumumuzun on yıllık özgürleşme ve onur'ulaşma mücadelesinin sancılı aşamalardan geçmiş soylu ürünü olan demokratik hak ve özgürlüklere karşı aldığı tavırla, günümüzün on yıllar gerisine düşen yeni sıkı yönetim yasası, demokrasiyi kurtarmak veya korumak için değil de, yasa koyucusunun bir temsilcisinin Mecliste açıkça itiraf ettiği gibi, ön plânda, «kökü dışarıda ve ideolojik mahiyet taşıyan fikirlerin yayılmasını önlemek için» çıkarılmış bir yasadır.

Bir özgürlük perhizi olarak kalması gereken sıkı yönetimde demokrasiyi aç ve soluksuz bırakmakta, bir değişik deyişle: demokrasiyi askıya almakla kalmayarak onu doğrudan ipe çekmektedir.

«Olağanüstü, olağandan daha önemlidir, daha ilginçtir. Olağanüstünde, somut gerçeklik, olağandaki biteviyeliğin taş'aştırdığı kabuğunu çatlatır ve gerçek içyüzü ile ortaya çıkar.»

Ernst BLOCH